

TÜRKİYE’DEKİ ECZACILIK TARİHİ MÜZELERİ

AfiŒe Mat & Halil Tekiner***

Türkiye’de eczacılık tarihi alanında bir müze kurulması için ilk adımlar 1931 yılında Ecz. Naşit Baylav (1903-1982) tarafından atılmıştır. Türkiye’de Eczacılık tarihini konu alan ilk kitabın da yazarı olan Ecz. N. Baylav, Türk Farmakoloğ Birliği’nin yayın organı olan *Farmakoloğ* dergisinin sahip ve mesul müdürü olarak cemiyette çalıştığı yıllarda, eczacılık tarihi ile ilgili eşyanın kaybolmasını önlemek ve cemiyet bünyesinde bir “Eczacılık Müzesi” kurmak amacıyla malzeme toplamaya başlamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle bu girişim sonuçlanamamıştır. Bundan sonra, 1940 yılında Ecz. N. Baylav ve 1957’de Prof. Dr. Turhan Baytop (1920-2002) tarafından iki kez daha müze kurma girişiminde bulunulmuş ve bu amaçla yazı ve duyurular yayımlanmıştır. Ancak bu girişimlere de eczacılardan ilgi ve destek gelmemiştir.¹

Eczacıların bu konuda isteksiz ve duyarsız olduğunu gören Prof. T. Baytop, bizzat bir koleksiyon oluşturmaya başlamıştır. Böylece T. Baytop’un kişisel koleksiyonu ve bazı yakın arkadaşlarının verdiği tarihî malzeme ile “Türk Eczacılık Tarihi Müzesi” 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nin zemin katında kurulmuştur. Müzenin düzenlenmesine yardımcı olan Ecz. Remzi Kocae’ın (1904-1977) çalışmalarıyla müze kısa sürede genişlemiş ve 7 Mayıs 1968 günü düzenlenen bir törenle ziyarete açılmıştır.² Bu müzeyi, ilerleyen yıllarda açılan başka müzeler takip etmiştir. 2013 yılı sonu itibariyle Türkiye’deki eczacılık tarihi müzelerinin toplam sayısı 15’e ulaşmış olup, bu makalede şu beş kategori altında incelenecektir:

- Üniversite bünyesinde açılan müzeler (7 müze)
- İlaç firmaları tarafından açılan müzeler (2 müze)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı müzeleri (1 müze)
- Vakıf müzeleri (1 müze)
- şahıs müzeleri (4 müze)

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, 34116 İstanbul, afifemat@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, 38039 Kayseri, haliltekiner@gmail.com

¹ N. Baylav, *Eczacılık Tarihi*, Yörük Matbaası, İstanbul: 1968, s. 525.

² T. Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi*, kısaltılmış ikinci baskı haz. A. Mat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., 2001, s. 323-29; H. Tekiner, “Lives devoted to the history of pharmacy in Turkey,” *Geschichte der Pharmazie*, nr.4, 2008, s. 79-82.

Üniversite Bünyesinde Açılan Müzeler

İstanbul Üniversitesi Türk Eczacılık Tarihi Müzesi (İstanbul): Yukarıda kuruluş sürecine kısaca değinilen bu müzenin içeriğinden bahsetmeden önce 1960'tan bugüne kadarki gelişimi hakkında bilgi vermek isteriz: Müze, 1968 yılında ziyarete açılmasından 16 yıl sonra Eczacılık Fakültesi C blok birinci katta bir odaya taşınmış ve 15 Temmuz 1984'te yeniden ziyarete açılmıştır. T. Baytop tarafından müzeyi tanıtıcı bir broşür hazırlanmıştır.³ 1984 yılında 1297 olan eşya sayısı zamanla artmış ve 1999 yılında 3000'e yaklaşmıştır. Müze tanıtım broşürünün ilaveli ikinci baskısı T. Baytop ve A. Mat tarafından Mart 1999'da hazırlanmış ancak 17 Ağustos 1999 Depremi nedeniyle basılamadan kalmıştır. Depremde ağır hasar gören Eczacılık Fakültesi binaları, güçlendirme için boşaltılırken, müzenin eşyaları da ambalajlanarak arşiv binasında depolanmıştır. A blok yani Keçecizade Fuat Paşa Konağı'nın restorasyon çalışmaları 2005 yılında başlamış ve 2010 yılında tamamlanmıştır. Birinci katta, Dekanlık yanındaki iki salon müze için ayrılmıştır. Müzenin eşyaları, 11 yıl süren depolama sırasında arşiv binasının olumsuz şartlarından büyük ölçüde etkilenmiş ve hasar görmüştür.



İstanbul Üniversitesi Türk Eczacılık Tarihi Müzesi'nde (İstanbul) Pasteur Eczanesi'nin dolapları (İ.Ü. Eczacılık Fak. Dekanlığı Arşivi)

³ T. Baytop, *İstanbul Eczacılık Fakültesi Eczacılık Tarihi Müzesi*, İstanbul: 1984, 12 s. (Türkçe – Fransızca).



İstanbul Üniversitesi Türk Eczacılık Tarihi Müzesi'ndeki (İstanbul) ecza kavanozlarından örnekler (İ.Ü. Eczacılık Fak. Dekanlığı Arşivi)

Salonların müze olabilecek hale getirilmesi (tavan, avizeler, perdeler, kameralar), hasar gören dolapların restorasyonu ve yeni teşhir vitrinlerinin temini Selçuk Ecza Deposu'nun sponsorluğuyla gerçekleştirilmiştir.⁴ Türk Eczacılık Tarihi Müzesi 6 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirilen 10. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı'nda kapılarını yeniden ziyaretçilere açmıştır.

Müzedeki bulunan eşyalar şu başlıklar altında özetlenebilir:⁵

- Topkapı Sarayı Enderun Eczanesi'ne (Pharmacie Impériale) ait eczane dolapları, etiket, şişe, kavanoz ve drog kutuları,⁶
- İstanbul'un Fener semtinde 1860 yıllarında kurulduğu tahmin edilen Pasteur Eczanesi'ne ait eczane dolapları,
- 1895 yılında kurulmuş olan Pertev Müstahzarat İmalathanesi'ne ait komprime, karıştırma ve eleme makineleri,
- Ecz. Hasan Rauf (Görgülü) tarafından 1900 yılında açılan İstikamet Eczanesi'ne ait ilaç dolapları,
- Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde gerek Türkiye'de üretilen gerekse Avrupa'dan getirilerek eczanelerde satılan çok sayıda müstahzar,

⁴ A. Mat, "İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Müzesi," *Milli Saraylar*, sayı 10, 2012, s. 135-45.

⁵ T. Baytop, "Türkiye'de eczacılık tarihi müzeleri," *Türk Eczacılık Tarihi Araştırmaları*, İstanbul: 2000, s. 295-96; T. Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi*, s. 323-29.

⁶ T. Baytop, *Eczahane'den Eczane'ye - Türkiye'de Eczaneler ve Eczacılar (1800-1923)*, 2.bs., İstanbul: Bayer Yay., 2006, s. 115.

düzenlenmiş ve 23 Aralık 1983 tarihinde “Eski Türk Eczanesi Müzesi” adıyla açılmıştır.⁸



Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Müze Eczanesi (Ankara) (E. Sezik Arşivi)

Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık Müzesi (İstanbul): Bu müze 1998 yılında Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dekanlığı'nın bulunduğu alanda Prof. Dr. Emre Dölen, Dr. Ecz. Doğan Üvey ve Doç. Dr. Ali Demir Sezer'in katkılarıyla kurulmuştur. Müzede eczacılıkla ilgili tarihî kitap ve belgeler, çeşitli farmasötik dozaj formları, eski eczacılık katalogları, havanlar, ilâç teknolojisinde kullanılan cihazlar ve tartım aletleri sergilenmektedir.⁹

⁸ T. Baytop, *Türk Eczacılık Tarihi*, s. 328; E. Sezik, “Eski Türk Eczanesi Müzesi: Ankara’da bir İstanbullu,” *Havan*, sayı 58, 2008, s. 25-27.

⁹ G. Omurtag, E. Dölen ve diğ., *Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin 50. Yılı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay., 2013, s. 175-77.



Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık Müzesi (İstanbul)
(M.Ü. Eczacılık Fak. Dekanlığı Arşivi)

Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi (İstanbul): Bu müze, iki kuşak eczacı tarafından Safranbolu ve ardından Karabük'te işletilmiş olan Karabük Eczanesi'nin, son sahibi Ecz. Hikmet Şeyhoğlu (doğ. 1922) tarafından müze olmak şartıyla Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ne bağışlanmasının ardından 22 Eylül 2006 tarihinde Mühendislik Binası ana girişinde ziyarete açılmıştır. 1906 yılında İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'nin Eczacı Sınıfı'ndan mezun Ecz. Mehmet Hidayet Derman'ın kızı olan Hikmet Şeyhoğlu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Eczacı Okulu'ndan 1945 yılında mezun olmuş ve 1950'lerde babasının Safranbolu'daki eczanesini Karabük'e taşımıştır.¹⁰ Bu müzede 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar gelen döneme ait Latince, Fransızca ve Osmanlıca kitaplar, reçeteler, çeşitli belge ve fotoğraflar, ilâç kavanoz ve şişeleri, 1920'li yıllar ile 1960'lı yıllar arasında kullanılan müstahzarlar ve çeşitli laboratuvar araç gereçleri sergilenmektedir. Bu Fakülte'nin öğrencilerinden Şekibe Güven ve Sema Bayraktar, Müze'deki ilâç şişelerinin envanterini çıkarmış, bu çalışma daha

¹⁰ N. Şencan, "Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi," *Genç Havan*, sayı 5, 2009, s. 71-73.

sonra, 2007 yılında, *Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi* adıyla kitaplaştırılmıştır.¹¹



Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi (İstanbul)
(*Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi*, İstanbul, 2007)

Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Şifa Eczanesi (İzmir): İzmir'in ilk Türk eczacılarından Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın (1885-1973) sahibi olduğu tarihî Şifa Eczahanesi, Eczacıbaşı'nın vefatından 1978 yılına kadar Kemal Eczacıbaşı'nın idaresinde işlevini sürdürmüş, bu tarihten sonra da Eczacıbaşı Parfümeri Satış Merkezi haline getirilmiştir. 15 Temmuz 1993 tarihinde çıkan yangında büyük zarar gören eczane mekânı ve donanımı, 1996 yılında eski haline getirilmişse de, kısa süre sonra satış merkezinin kapatılmasına karar verilmiştir. Şifa Eczanesi, 1996 yılından sonraki süreçte, Eczacıbaşı İlaç Fabrikası'nın Lüleburgaz tesislerinde müze olarak sergilenmiş ve geçmiş ile gelecek nesiller arasında bir köprü görevi üstlenmek üzere Süleyman Ferit Bey'in torunu Bülent Eczacıbaşı'nın idaresindeki Eczacıbaşı Topluluğu tarafından 2009 yılında Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ne bağışlanmıştır. Burada tarihî ahşap eczane dolapları ile birlikte Süleyman Ferit'in eczacı diploması, yine Süleyman Ferit tarafından üretilen ve döneminde büyük popülarite kazanmış Sirop Ferid, S. Ferid Nasır Kremi, Altın Damla Kolonyası,

¹¹ S. Güven, S. Bayraktar, *Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yay., 2007.

vb. müstahzarat ve bunlarla ilgili tanıtım afişleri, ayrıca ilâç kutu ve şişeleri ve çeşitli laboratuvar malzemesi sergilenmektedir.¹²



Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ndeki Şifa Eczanesi (İzmir)
(H. Tekiner Arşivi)

Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Tarihî Sıhhat Eczanesi (Eskişehir): 1925 yılında Ecz. Kenan Bey tarafından Merkez Eczahanesi adıyla kurulan eczane daha sonra Ecz. Sadrettin Şaylan tarafından devralınmış ve adı Sıhhat Eczanesi olarak değiştirilmiş, bir süre sonra da Ecz. H. Tahsin Yurdesin'e devredilmiştir. Bu eczanede bir süre çırak olarak çalışan Ali Rıza Usluer (1925-2009) 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacı Okulu'nu bitirdikten sonra eczaneyi devralmıştır. Ecz. Ali Rıza Bey 2009 yılında vefat edince vasiyeti üzerine eczanenin dolapları ve eski malzemesi Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ne bağışlanmıştır. Eczane, dönemin dekanı Prof. Dr. Neşe Kırımer tarafından Fakülte'nin girişinde hazırlanan özel bir bölüme taşınarak yeniden kurulmuş ve 16 Şubat 2010 tarihinde düzenlenen bir törenle ziyarete açılmıştır. 1950'li yıllara ait tipik bir Türk eczanesini yansıtan Tarihî Sıhhat Eczanesi'nde ahşap dolap, tezgâh ve vitrinlerden başka reçete kayıt defterleri, çeşitli ilâç ve drog kutuları, ekstre şişeleri, havanlar ve diğer laboratuvar malzemesi sergilenmektedir.¹³

¹² Süleyman Ferit Eczacıbaşı Şifa Eczanesi, <http://www.pharm.ege.edu.tr/?p=diger&id=10;4>

¹³ N. Kırımer, "Tarihî 'Sıhhat Eczanesi' Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.XII, sayı 1, 2010, s. 1-5.



Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ndeki Sıhhat Eczanesi (Eskişehir)
(A. Mat Arşivi)



Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ndeki Sıhhat Eczanesi'nin
ilâç hazırlama bankosu (Eskişehir) (F. Günergun Arşivi)

Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Müze Eczanesi (Ankara): Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin zemin katında 17 Aralık 2013 tarihinde açılan bu müze iki bölümden oluşmaktadır. Küçük bir eczane şeklinde tasarlanan ilk bölümde birçoğu Cumhuriyet sonrası döneme ait ilâç kutuları, çeşitli laboratuvar malzemeleri ve eczacılıkla ilgili Osmanlıca, Türkçe, Fransızca, Almanca, İngilizce kitaplar sergilenmektedir. İkinci bölümde ise Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi laboratuvarlarında 1960-2000 yılları arasında kullanılan ilâç teknolojisi cihazları ve bilgisayarlar sergilenmektedir.¹⁴



Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Müze Eczanesi (Ankara)
(<http://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2013/12/eczane.jpg>)

İlaç Firmaları Tarafından Açılan Müzeler

Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi (İstanbul): Mustafa Nevzat Pırsak (1879-1968) Askeri Tıp Mektebi Eczacı Sınıfı'ndan 1903 yılında asker eczacı olarak mezun olmuştur. Bir süre orduda çalıştıktan sonra 1911-1933 yılları arasında Eczacı Mektebi'nde Fenn-i İspençiyarî (Galenik Farmasi) hocalığı yapmıştır. 1920 yılında Üsküdar'da mesul müdürü olduğu eczanenin laboratuvarında enjektabl ampul yapmaya başlamıştır. 1923 yılında Üsküdar'da konut olarak kiraladığı konağın giriş katını ilâç üretim laboratuvarı olarak

¹⁴ U. Yıldırım, "Bu ilaçların son kullanma tarihi yok," *Sabah [Gazetesi] - Ankara Başkent*, 21 Ekim 2013, s. 8; <http://www.pharmacy.ankara.edu.tr/files/2013/10/m%C3%BCze.pdf>

kullanmıştır. Mustafa Nevzat İlâç Sanayi, bu konağı satın alarak tamir ettirmiş ve 1989 yılında Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi olarak açmıştır. Bu konakta, satın alınan bir Osmanlı eczanesinin dolap ve malzemeleri ile Mustafa Nevzat Laboratuvarı'na ait tarihî belge ve müstahzarlar ile Mustafa Nevzat'a ait kişisel eşyalar sergilenmektedir.¹⁵



Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi (İstanbul)
(Mustafa Nevzat İlâç Sanayi A.Ş. Arşivi)

Abdi İbrahim Eczacılık Müzesi (İstanbul): Selanik'te doğan Ecz. Abdi Nadir (1888-1926) 1908 yılında Sivil Tıp Mektebi'nin Eczacı Sınıfı'ndan diploma almıştır. 1912 yılında Küçük Mustafa Paşa'da bir eczane açmış ve 1916 yılından itibaren eczanesinin laboratuvarında tıbbî müstahzar yapmaya başlamıştır. 1919 yılında da eczanesini kapatarak Abdi İbrahim Laboratuvarı'nı açmıştır.¹⁶ Bugün, torunu Ecz. Nezih Barut (doğ. 1952) yönetiminde, Türk ilâç endüstrisinde önemli bir yere sahip olan Abdi İbrahim ilâç firmasının İstanbul Hadımköy'deki üretim tesislerinde ve Maslak'taki Genel Müdürlük binasında birer müze eczane bulunmaktadır. Hadımköy'de, 1905 mezunu olan Ecz. Cemal Daniş Karadeniz'e ait Kastamonu Karadeniz Eczahanesi'nin mobilyaları, laboratuvar araç gereçleri ve eski ilâçları sergilenmektedir. Maslak'ta ise 1903 yılında Eczacı Yusuf Süleyman Adalı tarafından Heybeliada'da kurulan Halk Eczahanesi'ne ait mobilyalar, eski ilâç kavanoz ve şişeleri ve laboratuvar araç gereçleri sergilenmektedir. Aynı binada sergilenen koleksiyonda ise Bizans,

¹⁵ T. Baytop, *Laboratuvar'dan Fabrika'ya*, İstanbul: Bayer Yay., 1997, s. 154-55.

¹⁶ *Ibid*, s. 78.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda havan ve çeşitli eczacılık objeleri yer almaktadır.



Abdi İbrahim İlaç Sanayi A.Ş.'nin Hadımköy'deki binasında sergilenen Eczacılık Müzesi (İstanbul) (A. Mat Arşivi)



Abdi İbrahim İlaç Sanayi A.Ş.'nin Maslak'taki Genel Müdürlük binasında sergilenen ilaç kavanozları (İstanbul) (A. Mat Arşivi)

Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeleri

İzmir Etnografya Müzesi Müze Eczanesi (İzmir): İzmir Etnografya Müzesi'nin birinci katında yer alan bir odada, İzmir'in ilk Türk eczanelerinden İttihat Eczahanesi'ne ait eczane dolapları, hafif ve şiddetli zehir dolapları, eczane tabelası, terazi, porselen ilaç kavanozları, cam ilaç şişeleri, laboratuvar malzemeleri ile Ecz. Mehmed Esad Kipman'a (1877-1941) ait Eczacı Mektebi diploması (1901) sergilenmektedir.¹⁷ İttihat Eczanesi, M.E. Kipman tarafından 1903 yılında İzmir'de 'Hükümet Cad. No.39' adresinde açılmış ve 1934 yılında ismi Birlik Eczahanesi olarak değiştirilmiştir.¹⁸ Müzede sergilenen eşyalar M. E. Kipman'ın anısına oğlu Ecz. H. Enis Kipman tarafından Mayıs 1988'de bağışlanmıştır.



İzmir Etnografya Müzesi Müze Eczanesi (İzmir) (H. Tekiner Arşivi)

Vakıf Müzeleri

Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Eczanesi (İstanbul): Surp Pırgıç Hastanesi Osmanlı döneminde Ermeni cemaatinin önde gelen isimlerinden hayırsever Harutyun Amira Bezciyan'ın (1771-1834) bağışıyla 31 Mayıs 1834'te İstanbul Yedikule'de faaliyete başlamıştır. 1848 yılında hastane

¹⁷ İzmir Etnografya Müzesi, <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/izmir-muze-mudurlugu-etnografya-muzesi.aspx>

¹⁸ M. Sandalcı. *Belgelerle Türk Eczacılığı (1840-1948) - Eczacılar, Ecza Depoları*. Cilt 5. İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 2006, s. 172.

bünyesinde bir eczane vücuda getirilerek burada ilâç üretim ve dağıtımına başlanmıştır. Bu eczane, 1906 yılında tamamen yenilenmiştir. Halen varlığını devam ettiren eczanenin orijinal dekorasyonu bugün de korunmaktadır.



Surp Pırğıç Ermeni Hastanesi Vakfı Eczanesi (İstanbul) (A. Mat Arşivi)



Surp Pırğıç amblemli porselen kavanozlar (İstanbul) (A. Mat Arşivi)

Eczanede 19. ve 20. yüzyıllarda hastane ve eczane bölümlerinde kullanılan çeşitli ilaç kutuları, Surp Pırgıç amblemi taşıyan porselen ilaç kavanozları ve cam şişeler, tıbbî aletler sergilenmektedir. Hastane bünyesine 5 Aralık 2004 tarihinde dâhil edilen Bedros Şirinoğlu Müzesi'nde de Surp Pırgıç Hastanesi'ne Osmanlı padişah ve üst rütbeli din görevlileri tarafından verilen fermanlarla birlikte çeşitli tıbbî ve farmasötik objeler yer almaktadır.¹⁹

Şahıs Müzeleri

Rahmi M. Koç Müzelerindeki (İstanbul ve Ankara) eczaneler: İşadamı ve koleksiyoncu Rahmi M. Koç (doğ. 1930) tarafından 1994 yılında İstanbul Hasköy'de ve 2005 yılında Ankara Altındağ'daki Çengelhan'da iki ayrı sanayi müzesi kurulmuştur. Her iki müzede de eski bir eczane düzeni içinde eczacılığa ilişkin tarihsel nitelikte kitap, eşya, alet, ilaç kapları gibi malzeme sergilenmektedir.

Şifa Eczanesi: İstanbul'daki Rahmi M. Koç Müzesi'nde 20. yüzyıl başlarına uygun olarak dekore edilmiş bir dükkâna Şifa Eczanesi adı verilmiştir. Dükkânda ilaç yapımında kullanılan bitkiler, havanlar, tıbbî aletler, vücut protezleri vb. malzeme sergilenmektedir.



Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki Şifa Eczanesi (İstanbul)
(http://www.rmkmuseum.org.tr/rmk_yasayan_gecmis.htm)

¹⁹ B. Yelegen (ed.), *Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı - Bedros Şirinoğlu Müzesi*, İstanbul: S.P. Ermeni Hastanesi Vakfı Yay., 2004, s. 15-18.

Ali Rıza Eczanesi: Ankara'daki Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'nde sergilenen bu eczane, Eczacı Ali Rıza [Peker] (1887-1961) tarafından 1906 yılında Sivas'ta açılan ve ailenin üç kuşak eczacısı tarafından işletilen eczanedir. Ali Rıza Peker'in torunu Mustafa Demir Peker'in vefatından sonra eczane 2006 yılında kapanmış; mobilyası ve tüm malzemesi M.D. Peker'in kızları tarafından Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'ne bağışlanmıştır. Eczane'nin mobilya, ecza şişe ve kavanozları sergilenmektedir.²⁰



Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki Ali Rıza Eczanesi (Ankara)
(http://www.rmkmuseum.org.tr/cengelhan/turkce/rmk_ali_riza_eczanesi.htm)

Eski Eczacılık Evi (Eskişehir): Eskişehir'in tarihî Odun Pazarı semtinde 360 yıllık bir Osmanlı konağının bir odasında küçük bir eczacılık müzesi yer almaktadır. Bu üç katlı bina, 32 yıl eczacı kalfalığı yapmış olan Niyazi Çapa (doğ. 1942) tarafından restore ettirilerek "Beylerbeyi Konağı" ismiyle müze haline getirilmiştir. Niyazi Çapa giriş katında folklorik kıyafetlerin sergilendiği bu konağın bir katını da eczacılık müzesi olarak düzenlemiştir. Bu müzede Türkiye'nin değişik illerinden toplanmış bin kadar müstahzarat, cam ilâç

²⁰ E. Dölen, "Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi ve eczacılık tarihi," *II. Türk Eczacılık Tarihi Simpozyumu*, Ankara, 1994, s. 32; M. Üçer, "Sivas'ta eski bir eczane - Ali Rıza Eczanesi," *Revak*, 1994, s. 98-107. Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi hakkında bilgi için bkz. <http://www.rmkmuseum.org.tr/>

kavanozları, laboratuvar araç gereçleri ve eczacılıkla ilgili eski kitap ve fotoğraflar sergilenmektedir.²¹



Eski Eczacılık Evi (Eskişehir) (A. Mat Arşivi)

Yeni Moda Eczanesi (İstanbul): Bu eczane 1902 yılında Eczacı Faik İskender tarafından İstanbul'un Anadolu yakasında Kızıltoprak'ta, Eczahane-i Saadet adıyla açılmıştır. 1928 yılında eczane sayısını sınırlandıran kanun çıkınca Moda'ya nakledilmiş ve adı Moda Eczanesi olarak değiştirilmiştir. Eczane 1937 yılında Ecz. Halil Nejat Sezer (1899-1943) tarafından satın alınmış ve adı Yeni Moda Eczanesi olarak değiştirilmiştir. 1967 yılında aynı cadde üzerinde bir başka adrese nakledilen eczane, bugün H. N. Sezer'in oğlu Ecz. Melih Ziya Sezer (doğ. 1932) tarafından işletilmektedir. Yeni Moda Eczanesi, İstanbul'un yaşayan birkaç eski eczanesinden biri olmanın yanı sıra eski eczacılık geleneğinin devam ettiği ve havan seslerinin duyulduğu nadir yerlerden biridir. 1902 yılına ait orijinal eczane mobilyasının muhafaza edildiği eczanede ayrıca eski ilaç kutuları ve laboratuvar malzemeleri sergilenmektedir.²²

²¹ A. Mat, "Türkiye'deki eczacılık tarihi müzeleri," s. 34-36.

²² M. Fontenelle, N. Alpay, "L'âme des pharmacies d'autrefois," *Aujourd'hui la Turquie*, nr. 79, 2011, p. 9; M. Sandalcı, G. Sandalcı, *Belgelerle Türk Eczacılığı II (1840-1948) - Reçeteler*, İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 1998, s. 219-22.



Yeni Moda Eczanesi (İstanbul) (A. Mat Arşivi)



Yeni Moda Eczanesi'ndeki zehir dolapları (İstanbul) (A. Mat Arşivi)

Sonuç

Türkiye'deki eczacılık tarihi müzelerinin sayısı son yıllarda hızlı bir artış göstermiş olup 2013 sonu itibariyle mevcut 15 müzenin 10'u son yirmi yılda açılmıştır. Bu durum özellikle eczacılık fakültesi ve ilaç firması yöneticilerinin eczacılığın tarihî mirasına sahip çıkmak konusunda geçmişe nazaran çok daha

hevesli ve bilinçli olduklarına işaret etmektedir. Bu bilincin oluşmasında Prof. T. Baytop tarafından ilki 1990 yılında gerçekleştirilmiş olan Türk Eczacılık Tarihi toplantılarının şüphesiz önemli bir yeri vardır. Bugüne değin Türkiye'nin değişik şehirlerinde yaklaşık iki yıl arayla düzenlenen bu toplantılarda Türkiye'deki eczacılık müzeleri ve bu müzelerde sergilenen objeler konusunda çeşitli bildirimler sunulduğu gibi Dubrovnik, Heidelberg, Paris, Tallinn, vb. şehirlerdeki eczacılık tarihi müze ve koleksiyonları da ele alınmıştır.

Türkiye'deki eczacılık müzeleri hakkında, bir kısmı bahsi geçen bildirimlerden hareketle hazırlanmış 20'nin üzerinde Türkçe bilimsel makale yayımlanmıştır.²³ Ancak bu müzelerden bahseden yabancı kaynakların sayısı son derece azdır ve yabancı dildeki kaynakların büyük bir kısmı İngilizce ile sınırlı kalmıştır.²⁴

Literatürde, eczacılık müzesi ziyaretlerinin eczacılık fakültesi öğrencilerine tarih konusunda bilgi kazandırdığını gösteren yayınlar bulunmaktadır.²⁵ Eczacılık Fakültesi bünyesinde kurulan müzeler bilhassa önemlidir; zira öğrenciler bu müzeleri ziyaret ederek eczacılığın tarihî değişimi hakkında fikir sahibi olabilmektedir. Ancak müzelerin eczacılık eğitiminde etkin bir şekilde kullanılabilmesi için bazı yeni adımların atılmasına ihtiyaç vardır: Bu müzelerde kayıtlı objeler tarihlendirilmeli, envanterleri çıkarılmalı ve fotoğraflanmalıdır. Mümkünse tanıtıcı bir video çekilmeli ve farklı dillerdeki alt yazılar ile internet ortamından erişilebilir olmalı ve bu müzeler için birer internet sitesi açılmalıdır.

Museums of the history of pharmacy in Turkey

The first museum of the history of pharmacy in Turkey was founded in 1960 by Prof. Dr. Turhan Baytop (1920-2002) in the Faculty of Pharmacy of Istanbul University. Baytop's private collection constituted the core of this museum which, in the course of time, was enriched with different items obtained from old drugstores, as well as the Enderun Pharmacy of the Topkapı Palace (Istanbul). This initiative was followed up by the foundation of similar museums in other faculties of pharmacy, pharmaceutical companies and individuals, amounting to 15 by the end of 2013. The present paper aims to

²³ G. Özçelikay, H. Tekiner, *Türk Eczacılık Tarihi Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (1927-2008)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yay. 2009.

²⁴ Bunlar arasında İstanbul Üniversitesi Eczacılık Tarihi Müzesi'nden bahseden şu iki kaynağı anmak gerekir: S.K. Hamarneh, *Temples of the Muses and a History of Pharmacy Museums*, Tokyo: Naito Foundation, 1972, s. 4-5; M.L. Paris, "Souvenirs français au Musée d'Histoire de la Pharmacie d'Istanbul," *Revue d'Histoire de la Pharmacie*, vol. 59, nr. 208, 1971, s. 314-16.

²⁵ N.T. Landis, "Museum exhibit gives pharmacy students lessons in history and in meeting the public," *Am J Health Syst Pharm*, nr. 54, 1997, s. 1236-39.

introduce these museums under the following five categories: History of pharmacy museums located at universities, those opened by drug companies, the Ministry of Culture and Tourism, foundations, and the private museums of history of pharmacy.

Key words: Collections, history of pharmacy, museology, museums.

Türkiye'deki eczacılık tarihi müzeleri

Türkiye'nin ilk eczacılık tarihi müzesi Prof. Dr. Turhan Baytop (1920-2002) tarafından İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde 1960 yılında kurulmuştur. Baytop'un kişisel koleksiyonuyla kurulmuş olan bu müze zamanla gelişmiş ve bazı ünlü eczanelerin ve Topkapı Sarayı Enderun Eczanesi'nin malzemesi ile bugünkü zengin durumuna ulaşmıştır. 2013 yılı sonu itibariyle Türkiye'deki eczacılık tarihi müzelerinin toplam sayısı 15 olup bu müzeler makalede beş kategori altında incelenmiştir: Üniversite bünyesinde açılan müzeler, ilaç firmaları tarafından açılan müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı müzeleri, vakıf müzeleri ve şahıs müzeleri.

Anahtar sözcükler: Eczacılık tarihi, koleksiyon, müze, müzecilik